

İCLÎ, Ebû Dülef

(bk. EBÛ DÜLEF el-İCLÎ).

İCLÎ, Ebû Mansûr

(bk. EBÛ MANSÛR el-İCLÎ).

İCLÎ, Ebû'l-Fazl

(bk. EBÛ'l-FAZL er-RÂZÎ).

İCLÎ, Ebû'l-Hasan

(أبو الحسن العجلي)

Ebû'l-Hasan Ahmed
b. Abdillâh b. Sâlih el-İclî
(ö. 261/875)

Hadis hâfızı.

182 (798) yılında Kûfe'de doğdu. Sezgin'in bu tarihi 181 olarak kaydetmesi doğru değildir. 197'de (812) hadis öğrenimine başlayan İclî Bağdat'ta yetişti, bir süre Basra ve Kûfe'de kaldı. Tahsil maksadıyla Mekke, Medine, Yemen, Mısır, Bağdat ve Şam gibi yerleri dolaştı. Başta babası olmak üzere Yahyâ b. Âdem, Ebû Âmir el-Akadî, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn ve Afân b. Müslim gibi hocalardan hadis dinledi. Oğlu Sâlih ile Muhammed b. Futays ve Osman b. Hâlid el-İlbîrî onun önde gelen talabeleri olup Ahmed b. Hanbel ile Yahyâ b. Maîn de kendisinden hadis almıştır (Hatîb, IV, 215). Kur'an'ın mahlûk olduğunu ileri sürenleri tekfir eden İclî, mihne olayından sonra kendini ibadete vermek düşüncesiyle muhtemelen 218'de (833) Trablusgarp'a yerleşti ve 261'de (875) orada vefat etti. Ölüm yılının 260 olduğu da zikredilmiştir.

İlmî birikimi ve dinî hayatına gösterdiği itina sebebiyle övülen İclî hadisçiliği açısından Buhârî ile kıyaslanmış, Yahyâ b. Maîn'in onu güvenilir bir râvi olarak gördüğü ve "çok sağlam" diye nitelendirdiği belirtilmiştir (*Ma'rifetü's-sikâat*, Sübkî'nin mukaddimesi, I, 186). Ancak Elbânî'ye göre İclî değerlendirmelerinde gevşek davranıldığından titizliğiyle bilinen cerh ve ta'dîl âlimlerine muhalefet ettiği noktalar da görüşlerine itibar edilmemelidir.

İclî'nin bilinen tek eseri *Târîhu's-sikâat* (*Ma'rifetü's-sikâat min ricâli ehli'l-İlm ve'l-hadis ve mine'd-đ-đ-afâ ve zikru mezâhibihim ve aḥbârihim*) olup kitap aynı zamanda bu sahanın günümüze ulaşan ilk

kitabıdır (Ekrem Ziyâ el-Ömerî, s. 100-101). Oğlu Sâlih veya başkaları tarafından müellife çeşitli zamanlarda sorulan sorulara verdiği cevaplardan oluşan eser, *Kitâbü Su'âlâti Ebî Müslim Şâlih ebâ-hü ...* diye başlayan uzun bir isimle tanıtılmakta ve biyografiler sahâbî, tâbiîn, etbâu't-tâbiîn ile daha sonrakiler olmak üzere dört tabakada ele alınmaktadır. Önce Takıyyüddin es-Sübkî, ardından Zeynüddin el-İrâkî'nin isteği üzerine Heysemî tarafından alfabetik hale getirilen, İbn Hacer el-Askalânî'nin bazı ilâvelerde bulunduğu eserde adı Ahmed olanlara başta yer verilmiş, râviler sika, sadûk, câizü'l-hadis ve zayıf gibi lafızlarla değerlendirilmiş, bazıları hakkında ise görüş belirtilmemiştir. Hatîb el-Bağdâdî, Muhammed b. Fütûh el-Humeydî, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Zehebî, İbn Receb ve İbn Hacer el-Askalânî gibi müelliflerin faydalandığı kitap, Nüreddin el-Heysemî'nin tertibi esas alınarak Abdülmü'tî Emin Kal'acî tarafından *Târîhu's-sikâat* (Beyrut 1405/1984), Takıyyüddin es-Sübkî ve Heysemî'nin tertiplerinden hareketle Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî tarafından *Ma'rifetü's-sikâat* (I-II, Medine 1405/1985) adıyla yayımlanmıştır. Bestevî, Kal'acî'nin çalışmasını incelediğini, tek nüsha ile yetinilen bu neşirde hatalar bulunduğunu söylemiş ve bunlardan bazılarını işaret etmiştir (*Ma'rifetü's-sikâat*, neşredenin girişi, I, 13-18). Kal'acî'nin neşrine göre eserdeki biyografi sayısı 2116 iken Bestevî her iki tertibi birlikte değerlendirdiği, ayrıca İbn Hacer'in *Tehzîbü't-Tehzîb*'inde İclî'ye dayanarak yer verilen biyografileri de çalışmasına eklediği için onun neşrinde sayı 2366'ya ulaşmıştır.

İclî'nin ayrıca *el-Cerh ve't-ta'dîl* ve *et-Târîh* adlı iki kitabından söz edilmekteyse de (meselâ bk. *Keşfü'z-zunûn*, I, 582; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 54) Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî bunların *es-Şikâat*'a verilen farklı isimlerden ibaret olduğunu söylemektedir (*Ma'rifetü's-sikâat*, neşredenin girişi, I, 67).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Hasan el-İclî, *Târîhu's-sikâat* (nşr. Abdülmü'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1984, neşredenin girişi, s. 30-45; a.e.: *Ma'rifetü's-sikâat* (nşr. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî), Beyrut 1405/1985, Sübkî'nin mukaddimesi, I, 179-188; Heysemî'nin mukaddimesi, I, 189-190; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 6-7, 13-18, 21, 24, 27-28, 35-159; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 214-215; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, II, 560-561; a.mlf.,

A'lâmü'n-nübelâ, XII, 505-507; XIV, 566; Sa-fedî, *el-Vâfi*, VII, 79-80; *Keşfü'z-zunûn*, I, 522, 582; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 49, 54; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 130, 147; Sezgin, *GAS*, I, 143; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Mağribi'l-'Arabi*, Rabat 1399/1979, II, 228-229; Ekrem Ziyâ el-Ömerî, *Buhûş fi târihi's-sünneti'l-müşerrefe*, Medine 1405/1984, s. 90, 100-101, 106; Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdişi's-şahîḥa*, Beyrut 1405/1985, II, 219; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifin*, II, 980-981.

EMİN ÂŞIKKUTLU

İCMÂ

(الإجماع)

İslâm âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmelerini ve bütün müslümanların ortaklaşa benimsedikleri dinî hükümleri ifade eden şer'î delil, İslâm fıkhnın Kur'an ve Sünnet'ten sonra üçüncü kaynağı.

Sözlükte "birleştirmek, derleyip toparlamak, bir işi sağlam yapmak, azmetmek, bir konuda fikir birliği etmek" gibi anlamlara gelen icmâ, Kur'an'da yer almamakla birlikte bu masdardan türetilmiş kelimeler dört yerde sözlük mânasıyla geçer (Yûnus 10/71; Yûsuf 12/15, 102; Tâhâ 20/64). Hadislerde kelime daha çok "niyet etme" anlamında kullanılmıştır. İcmân dinî literatürde kazandığı terim anlamı kelimenin sözlük anlamından bağımsız olmayıp fıkhn usulünde icmâ ana hatlarıyla, "Muhammed ümmetinin (müctehidler) onun vefatından sonraki herhangi zamanda dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri" şeklinde tanımlanır.

Fürû-i fıkhn kitaplarında birçok dinî-hukukî hükmün meşruiyet temelini göstermek üzere başvurulan, fıkhn usulü eserlerinde ise kaynaklar teorisinin vazgeçilmez bir ögesi olarak yer verilen ve temel şer'î deliller arasında genellikle üçüncü sıraya yerleştirilen icmâ İslâm fıkhnı ve kültürünün çok önemli kavramlarından biridir. Usûl-i fıkhnın tedvin edilmesiyle birlikte literatürde icmâ özel bir yer ayrıldığı, icmân dayanakları, varlık ve geçerlilik şartları, hükmü gibi konular üzerinde geniş bir biçimde durularak bir icmâ teorisi oluşturulmaya başlandığı görür. Ancak icmâ konusunda cereyan eden tartışmaların sağlıklı bir değerlendirilmesi yapabilmek için bu eserlerdeki bilgilerin yanı sıra icmân tarihî ve fikrî temellerini ve ortaya çıkış sürecini de dikkate almak gerekir.